

Bilimsel Gelişmelere Göre Kuran'ı Tefsir Etmenin Zorunluluğu

Prof. Dr. Abdullah Demir¹

Özet

Bu çalışmada ilmi tefsir ile ilgili olumlu ya da olumsuz görüşler üzerinde durulmamış, sadece bilimsel gelişmelere göre Kuran'ın yeniden yorumlanması konusu ele alınmıştır. Günümüzde bilim başdöndürücü bir hızla ilerlemekte olup, ayetlerin bilimlere göre yorumlanması zorunlu hale gelmiştir. Diğer kitaplar zamanla güncelliğini kaybederken, bilimsel gelişmeler Kuran'ın daha doğru anlaşılmasına sebep olmaktadır. Yani zaman ihtiyarladıkça Kuran gençleşmektedir.

Anahtar Kavramlar: İlmi tefsir, bilim, Kuran, din ilimleri, fen bilimleri, sosyal bilimler

The Necessity of Interpreting the Qur'an According to Scientific Developments

Summary

In this study, positive or negative opinions about scientific tafsir are not emphasized, only the reinterpretation of the Qur'an according to scientific developments is discussed. Today, science is advancing at a dizzying pace and it has become imperative to interpret the verses according to science. While other books lose their currency over time, scientific developments lead to a more accurate understanding of the Qur'an. In other words, as time gets older, the Qur'an gets younger.

Keywords: Scientific tafsir, science, Quran, religious sciences, natural sciences, social sciences

¹ Nile University of Nigeria, abduhahdemir2755@gmail.com

Giriş

Kuran'ın farklı tefsir yöntemlerinden birisi olan ilmi tefsir, dini, sosyal ve fen bilimlerinin yorumda kullanılmasına dayanır. Klasik tefsirlerde de ilmi tefsir örneklerine rastlansa da esas itibarı ile son bir kaç asırda dünya çapında yaşanan ilmi gelişmeler sebebi ile bu tefsir yöntemi yaygınlaşmıştır. Günümüzde farklı ülkelerde çok sayıda araştırmacı ilmi tefsir yöntemi ile çalışmalar yapmaya devam etmektedir.²

Kuran'ın ilmi tefsiri ile ilgili olarak olumlu ve olumsuz çok sayıda çalışma yayımlandı.³ Bu makalede söz konusu görüşler üzerinde durulmayacak, bilimsel gelişmelerin Kuran'ın bilimsel tefsirini gerektirmesi örnek ayetlerden hareketle açıklanacaktır.

Bilimsel çalışmalarda yaşanan baş döndürücü gelişmeler Kuran'ın bilimsel tefsirini zorunlu kılmaktadır. Gerek sosyal ve gerekse fen bilimlerinde yapılan yeni çalışmalar ayetlere yepyeni bakış açıları ile tekrar göz atmayı gerektirmektedir.⁴ Üstad Bediüzzaman'ın ifadeleri ile “Zaman ihtiyarladıkça Kuran gençleşiyor”, yani her ilmi gelişme Kuran'ı daha iyi ve doğru anlamamıza yol açıyor. Diğer taraftan da eski dönemlerin bilgilerine dayalı olarak yapılan yanlış yorumlar da değerini yitiriyor. Bu sebeple Kuran'ın yeni ilmi gelişmelere göre ve doğru bir şekilde yorumlanması gerekiyor.⁵

Kainat, Allah'ın kudret sıfatının tecellisi, Kuran ise kelam sıfatının tecellisidir. Allah Teala kainatta eşya ve hadiselerin dili ile konuşurken, Kuran'a ise beşeri dille konuşmaktadır. Bu iki konuşma birbirine benzer konular üzerinedir. Bir başka ifade ile kainat meşidinde Kuran kainatı okumaktadır.⁶ Aşağıda bazı ayetlerin yeni ilmi gelişmelere göre yorumlanması ile ilgili örnekler üzerinde duracağız.

² Suat Yıldırım, “Kuran'ın İlmi Tefsiri Sempozyum Bildirisi”, Journal of Quranic Studies and Modern Science, Volume 2, Issue 4, p. 52-60.

³ Arslan Karaoğlan, “Kuranı Anlamada Bilimler Yönelişe Toplu Bir Bakış”, Route Educational and Social Science Journal, Volume 4(6), October 2017, p. 367-391; Kutbettin Ekinci, “Bilimsel Tefsirin Tefsir Olma Sorunu”, Bilimname, XXXVII, 2019/1, p. 169-190.

⁴ Mehmet Emin Şeker, “Kuran-ı Kerim İçin Bilimsel Yorumun Gerekliliği” Kelam Araştırmaları, 12:2 (2014), SS. 315-334; Enver Bayram, “RAZİ'NİN TEFSİR-İ KEBİR'DE GÜNEŞ SİSTEMİ İLE İLGİLİ AYETLERİ YORUMLAMASI”, C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 2011, Cilt: XV, Sa: 2 Sayfa: 211-234.

⁵ M. Lütfi Bozdoğan, „The Possibility of Scientific Commentary of Qur'an”, Journal of Quranic Studies and Modern Science, 2020, Volume 1, Issue 1, p. 1-8.

⁶ Abdullah Demir, “Science and The Quran as Two Sides of a Truth”, Journal of Quranic Studies and Modern Science, 2020, Volume 1, Issue 1, p. 9-17.

Güneş ve Ay'ın Yörüngesi

Yasin Suresi'nin 38. Ayetinde (Güneş de bir delildir onlara, akar gider yörüngesinde.) geçen “mustakar” kelimesine önceki tefsirlerde karar kılınan yer gibi kelime anlamı verilmişken yeni tefsirlerde astronomi ilmindeki gelişmelere paralel olarak yörünge anlamı verilmiştir. Benzer şekilde Yasin Suresi'nin 40. Ayetinde (Ne Güneş Ay'a kavuşabilir, ne gece gündüzün önüne geçebilir. O gök cisimlerinden her biri, birer yörüngede akar, durur.) geçen „felek“ kelimesi de yeni tefsirlerde yörünge olarak anlamlandırılmıştır.

Güneşin kendi etrafında dönmekte ve bu dönüşü yaklaşık bir ayda tamamlamaktadır. Ayrıca Güneş saniyede 20 km'lik hızla Vega Yıldızı'na doğru hareket etmektedir. Güneşin seyrettiği bu yörüngeye astronomide solar apex adı verilmektedir. “Güneş kendi için belirlenen yörüngede akar (döner)”. Ayeti bu gerçeği ifade etmektedir.

Enbiya Suresi 33. Ayette de güneş ve ayın yörüngelerinde hareket ettikleri ifade edilmektedir: „Geceyi ve gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.”

Nesillerin Taşınması

Yasin Suresi'nin 41. Ayetinde (Bir delil daha onlara: Nesillerini dopdolu gemilerde taşımamızdır) “fulk'ul-meşhun” kelimeleri Hz. Nuh'un gemisi olarak tefsir edilmişti. Elmalılı Hamdi Yazır gibi yakın dönem müfessirleri bu ayeti insanın anne karnında genetik kodları ile birlikte taşınması anlamı vermişlerdir.

Göklerin ve Yerin Ayrılması

Enbiya Suresi'nin 30. Ayetinde göklerin ve yerin bitişik iken ayrıldığı ifade edilmektedir: “Hakkı, inkâr edenler görüp bilmediler mi ki göklerle yer bitişik (bir bütün) idi, onları Biz ayırdık, hayatı olan her şeyi sudan yaptık. Hâlâ inanmayacaklar mı?” Bu ayet kainatın yaratılışını açıklayan Big-Bang teorisi, söz konusu ayette geçen “gökle yer bitişik idi ayırdık” ifadeleri ile uyumludur. Evrenin genişlemesi ile ilgili verilere 1920’li yıllarda ulaşılmıştır. Evrenin başlangıç evrelerinden kalan radyasyonun keşfedilmesi gibi deliller bu görüşün doğruluğunu göstermektedir.⁷

Evrenin Genişlemesi

Zariyat Suresi 47. Ayette uzayın genişlediği açık bir şekilde ifade edilmektedir: “Semayı Kendi (Kudret) ellerimizle Biz bina ettik ve (onu) sürekli genişleten de Biziz.” 1929 yılında Amerikalı bilim adamı Dr. Hubble kainatın genişlediği tezini ilk defa ileri sürmüştü, daha sonra Belçikalı matematikçi Lemaitre, galaksilerin birbirinden uzaklaştığını ve uzayın tıpkı bir balon gibi şişmekte olduğunu ileri sürmüştür. Galaksilerin birbirinden uzaklaşmalarının ölçümünde Hubble sabiti denilen bir birim kullanılmaktadır.⁸

Evren Gaz Halindeki Aşaması

Fussilet Suresi 11. Ayette evrenin yaratılış dönemlerinden birisi olan gaz aşamasından bahsedilmektedir: “Sonra iradesi bir gaz halinde olan göğe yöneldi. Ona ve yere şöyle buyurdu: “İsteyerek de olsa, istemeyerek de olsa emrime gelin! ” onlar da: “Gönüllü olarak geldik. ” dediler.” Bilimsel verilere göre evren çoğunluk maddesi hidrojen ve helyum olan bir gaz evresi

⁷ Caner Taslaman, “Kurani-Bilimsel-Teoloji, Bilimsel-Kurani-Teoloji ve Kurani-Ahenksel-Teoloji: Astronomi ve Fizik Alanındaki Örneklerle”, <http://www.canertaslaman.com>, 28.09.2022; Zeki Yıldırım, “ENBİYA, 30 EKSENİNDE EVRENİN OLUŞUMU”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 39, Erzurum 2013, s. 47-76.

⁸ Yıldırım, agm, Taslaman, agm.

geçirmiştir. Diğer atomlar, bu gazların çekim gücü etkisiyle sıkışması sonucu oluşan yıldızların içindeki süreçlerle oluşmuştur.⁹

Dağların Yaratılması

Enbiya Suresi 31. Ayette de “Yerin insanları sarsmaması için oraya dağlar yerleştirdik.” Denilerek dağların kıtaları sabitlemesi üzerinde durulmaktadır. Günümüzde jeolojik araştırmalar denizen üstündeki gemi gibi hareketli olan kıtaların dağlar ile sabitlendiğini ispatlamıştır. Neml Suresi 88. Ayette dağların hareketli oldukları ifade edilmektedir: “Dağları görürsün de donmuş sanırsın. Oysa onlar bulutların sürüklenmesi gibi sürüklenirler.” Dağların hareketi üzerinde buldukları yer kabuğunun hareketinden kaynaklanmaktadır. Dünya yüzeyini oluşturan altı büyük tabaka ve sayısız küçük tabaka yılda 1 ile 5 cm civarında hareket etmektedir.

Bulutların Ağırlığı

Rad Suresi 12. Ayette bulutların ağırlığından bahsedilmektedir: “O size şimşegi korku ve umut olarak gösteren, ağırlaşmış bulutları ortaya çıkarandır.” Son yıllarda yapılan araştırmalar bulutların tonlarca ağırlıkta su taşıdığını göstermiştir. Örneğin kümülönimbüs türü fırtına bulutunda 300.000 tonluk ağırlığında su bulunmaktadır.

Gökyüzünün Koruyucu Tavan Olarak Yaratılması

Enbiya Suresi 32. Ayette gökyüzünün koruyucu bir tavan olarak yaratıldığı ifade edilmektedir: “Göğü de dengesizliğe düşmekten korunmuş bir tavan durumunda yarattık.” Günümüzde bilimsel çalışmalar, atmosfer tabakasının yeryüzünü bir tavan gibi sardığını, göktaşları ve zararlı

⁹ Taslaman, agm.

ışındanların yeryüzüne inmesine engel olduğunu ve bunun gibi daha pek çok faydalarının bulunduğunu göstermiştir.

Herşeyin Çift Yaratılması

Zariyat Suresi 49. Ayette herşeyin çift yaratıldığı ifade edilmektedir: “Her şeyi de çift yarattık ki düşünüp ders alasınız.” Mikro alemde atom içindeki parçacıkların çiftler halinde yaratıldığı ortaya çıkarıldı. Ünlü fizikçi Paul Dirac, bununla ilgili çalışmasından dolayı 1933 yılında Nobel Fizik Ödülü’nü aldı. Atomda çiftler halinde bulunan parçacıklar elektron-pozitron, proton-antiproton, nötron-antinötron vs.dir. Atom altı parçacıklar da aynı şekilde çift yaratılmıştır.¹⁰

Göklerin ve Yerin Altı Evrede Yaratılması

A’raf Suresi 54. Ayette göklerin ve yerin altı evrede yaratıldığı ifade edilmektedir: “Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra da arşa istiva buyurdu. O Allah ki geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürür. Güneş, ay ve bütün yıldızlar hep O'nun buyruğu ile hareket ederler. İyi bilirsiniz ki yaratmak da, emretmek yetkisi de O'na mahsustur. Evet o Rabbülâlemin olan Allah ne yücedir!” Bu surede geçen “yevm” kelimesi uzun zaman dilimleri anlamında kullanılmakta ve gökler ile yerin yaratıldığı altı evreye işaret etmektedir.¹¹

Karadelikler

Tarik Suresi 1-3. Ayetlerde anlatılan yıldızlar bazı bilim adamlarına göre karadeliklerdir: “Evren’e ve Tarık’a andolsun. Tarığın ne olduğunu kavrayabilir misiniz? O delici yıldızdır.” Mustafa Mlivo,

¹⁰ Taslaman, agm.

¹¹ Hasan Haliloğlu, Kübra Nur Başaran, (2020), “KâinatınYaratılışı ve Yok Oluşu (Tefsirler ve Modern Bilim Işığında)”, Ağrı İslâmi İlimler Dergisi (AGİİD), Haziran 2021 (8), s.20-51 Bayram, agm.

bu ayetlerde geçen “tarık” kelimesinin karadelik veya pulsar olabileceğini söylemiştir. Tarık kelimesi yolcuların ayaklarını yere vurmasını ifade etmekte olup Pulsarlar ın nabız atışı gibi düzenli vuruşlarla radyasyon yaymasını anlatabilir. Üçüncü ayetteki “delici yıldız” anlamı da Pulsarların yaydığı güçlü radyasyon ve X ışınları ile uyumludur.¹²

Göğün Genişletilmesi

Zariyat Suresi 47. Ayette Gökyüzünün genişletilmekte olduğu ifade edilmektedir: “Göğü Biz çok sağlam bir şekilde bina ettik, onu genişleten Biziz.” Uzayın sürekli genişlemekte olduğunu gösteren astronomik araştırmalar bu ayetin anlamı ile örtüşmektedir.

Suları Birbirine Karışmayan İki Deniz

Furkan Suresi 53. Ayette ise suları birbirine karışmayan iki denizen mucizevi durumu anlatılmaktadır: “Biri tatlı, susuzluğu giderici, öbürü tuzlu ve acı iki denizi salıveren, birbirine karışmadan akıtan; fakat aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O'dur.” Araştırmalara göre Akdeniz ile Atlas Okyanusu'nun suları birbirine karışmamakta, arada bir su perdesi bulunmaktadır. Benzer şekilde Aden Körfezi ile Kızıldeniz'in suları da birbirine karışmamaktadır.¹³

Demirin Gökten İndirilmesi

Hadid Suresi 25. Ayette demirin gökten indirildiği ifade edilmektedir: „Ve kendisinde çetin bir sertlik ve insanlar için faydalar bulunan demiri de indirdik.“ Bilimsel araştırmalar demir madeninin

¹² Sami Çalışkan, “Kuran-ı Kerim’e Göre Yıldızlar, “ Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2013, s. 32; Taslaman, agm.

¹³ Yıldırım, agm.

Güneş Sistemi'ne ve Dünya'ya dış uzaydan geldiğini gösterir. Çünkü Güneş'in 6000 santigratlık yüzey ısı ve 20 milyon santigratlık çekirdek ısı demirin oluşması için yeterli değildir. Demir ancak Güneş'ten çok daha büyük yıldızlarda ve birkaç yüz milyon dereceye varan sıcaklıklarda oluşabilmektedir. Nova veya Süpernova olarak adlandırılan bu yıldızlardaki demir miktarı belli bir oranı geçtiğinde yıldız bunu taşıyamamakta ve patlayarak uzaya dağılmaktadır. Görüldüğü gibi demir madeni Süpernovaların patlaması ile Güneş Sistemi'ne ve Dünya'ya gelmiş, ayetteki ifadesi ile Dünya'ya indirilmiştir.

Bitkilerde Erkeklik ve Dişilik

Taha Suresi 53. Ayette bitkilerin eşler halinde yaratıldığı ifade edilmektedir: “Gökten su indirdi ve onunla çeşit çeşit bitkilerden eşler çıkardık.” Rad Suresi 3. Ayette ise bütün meyvelerin ikişer ikişer yaratıldığı yer almaktadır: “Bütün meyvelerden ikişer eş yaratmıştır.” Botanik biliminin gelişmesi ile bitkilerin erkek ve dişi üreme hücrelerine sahip olduğu anlaşıldı. Rüzgar ve çeşitli hayvanlar aracılığı ile erkek üreme hücresi bulandıran çiçek tozları çiçekten çiçeğe taşınarak dişi organı dölemekte ve tohumlar oluşmaktadır.

Bebeğin Anne Karnındaki Üç Karanlık Devresi

Zümer Suresi 6. Ayette bebeğin anne karnında üç karanlık devreden geçerek yaratıldığını ifade ediyor: “Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde bir yaratılıştan başka bir yaratılışa geçirerek yaratmaktadır.” Günümüzde biyoloji bebeğin anne karnında üç karanlık bölgede yaratıldığını göstermektedir. Bu bölgeler batın duvarı karanlığı, Rahim duvarı karanlığı ve amniyon zarı karanlığıdır. Embriyoloji çalışmalarına göre bebeğin anne karnındaki gelişimi üç devrede gerçekleşmektedir: preembriyonik evre (ilk 2.5 hafta), embriyonik evre (8. Haftanın sonuna kadar) ve fetal evre (8. Haftadan doğuma kadar).

Muminun Suresi 13-14. Ayetlerinde bebeğin anne karnındaki aşamaları açıklanıyor: „Sonra onu nutfe (sperm) halinde sağlam bir yere yerleştiririz. Sonra nutfeyi (rahim cidarına) yapışan bir

hücreye, bunu da mudgaya (bir çiğnem et), mudgayı da kemiklere dönüştürür, sonra da kemiklere et giydirip, derken yeni bir yaratılışa mazhar ederiz.“ Ayette kemiklerin adalelerden önce yaratıldığı ifade edilmektedir. Halbuki orta çağlarda önce adalelerin sonra kemiklerin yaratıldığı düşünülüyordu. Embriyoloji çalışmaları ise bu ayete uygun şekilde önce kemiklerin sonra adalelerin yaratıldığını ispatlamıştır.¹⁴

Dünyanın Kutuplardan Basıklaşması

Rad Suresi 41. Ayette yeryüzünün uçlarından eksiltildiği ifade ediliyor: “Onlar görmüyorlar mı ki, gerçekten Yeryüzü’ne yönelip onu uçlarından eksiltiyoruz.” Kendi eksenini etrafından dönen bir kürenin zamanla uçlarından basıklaşacağı yeni keşfedilmiştir. Nasa’nın verilerine göre Dünya’nın ekvator yarıçapı 6378,5 km iken, kutuplarda yarıçapı 6357 km’dir. Ayette “eksiltiyoruz” denilmesi Dünya’nın kutuplardan eksiltirme sürecinin devam ettiğini anlatmaktadır.¹⁵

Rüzgarların Aşılama Olmaları

Hicr Suresi 22. Ayette rüzgarların aşılama görevleri açık bir şekilde ifade edilmektedir: “Rüzgarları aşılama görevi olarak gönderdik.” Rüzgarlar bitkilerin üremesi için bitki tozlarını taşıyarak aşılama yapmaktadır. Bunun yanında rüzgarlar yağmur yağması için bulutları da aşılama yapmaktadır. Denizlerin ve diğer suların üzerinde köpüklenme nedeniyle aerosol adlı hava kabarcıkları oluşmaktadır. Bunlar rüzgarların karadan sürüklediği tozlarla karışarak atmosferin üst katmanlarına doğru yükseilir. Rüzgarların yükselttiği bu parçacıklar su buharı ile birleşir ve su buharı bu parçacıkların etrafında yoğunlaşır. Bu parçacıklar olmazsa su buharı bulutu oluşturamaz. Rüzgarların taşıdıkları parçacıklar ile su buharını aşılama ile bulutlar oluşmaktadır.¹⁶

¹⁴ Yıldırım, agm.

¹⁵ Muhammet Yılmaz, “‘‘YERYÜZÜNÜN ETRAFINDAN EKSİLTİLMESİ’’: RA‘D SÛRESİ 41. ÂYET ÜZERİNE BİR İNCELEME’’, akarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XV, Sayı: 28 (2013/2).

¹⁶ Ahmet Vefa Temel, “KUR‘ÂN‘DAKİ METEOROLOJİK KAVRAMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ’’, Diyanet İlmî Dergi 57 (2021): 75-104.

Uykuda Kulakların Duymaya Devam Etmesi

Kehf Suresi 11. Ayette mağara ashabının kulaklarının uykuda duymadığı dolaylı olarak ifade edilmektedir: “Böylelikte mağarada yıllar yılı onların kulaklarına vurduk (derin uyku verdik)”. Bu ayette onları uyuttuk denilmemiş, onların kulaklarına vurduk ifadesi kullanılmıştır. Vurmak anlamındaki “darabe” fiili Arapça’da kulakların duymasının engellenmesi anlamında da kullanılmaktadır. Kulak insan uyurken aktif olan tek duyu organıdır. Ashab-I Kehf’in dışarıdan gelen seslerle uyanmamaları için kulaklarının duyma özelliği kapatılmıştır.

Zamanın İzafiliği

Secde Suresi 5. Ayette zamanın izafi olduğu açık bir şekilde ifade edilmektedir: “İş ve oluşu gökten yere doğru çekip çevirir; sonra o O’na yükselip çıkar: Bir günde ki, süresi sizin saymakta olduğunuz günlerden bin yıla denktir.” Mearic Suresi 5. Ayette benzer bir durum söz konusudur: “Melekler ve Ruh miktarı elli bin yıl olan bir günde O’na yükselirler”. Bu ayetlerde zamanın izafi olduğu açık bir şekilde yer almaktadır. NASA 1959 yılında başlattığı bir proje uzayın dokusunun gerçekten hareketli ve esnek bir yapısı olduğunu ispatlamıştır.¹⁷

Sonuç

Yukarıda örnek olarak alınan ayetlerde de görüldüğü gibi bilimsel gelişmeler kendi alanlarında Kuran’ın yeniden yorumlanmasını zorunlu hale getirmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinde yapılan çalışmalarla bilim olağanüstü bir hızla gelişmektedir. Müfessirler ve kendi bilim dalında çalışan araştırmacıların bilimsel gelişmelere göre ayetleri yorumları gerekmektedir. Bu konuda ilahiyatçılar ile biliminsanlarının beraber çalışması ile çok orjinal yorumlar çıkacağı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Kuran’daki işaretlerden hareketle bilimsel çalışmalar yapılması da

¹⁷ http://www.nasa.gov/pdf/168808main_gp-b_pfar_cvr-pref-execsum.pdf

mümkündür. Böylece sadece bilimsel gelişmelere göre ayetler yorumlanıyor, ayetlere göre bilimsel çalışma yapılmıyor eleştirisinin de önüne geçilmiş olur.

Kaynaklar

Bayram, Enver “RAZİ’NİN TEFSİR-İ KEBİR’DE GÜNEŞ SİSTEMİ İLE İLGİLİ AYETLERİ YORUMLAMASI”, C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 2011, Cil!: XV, Sa}” 2 Sayfa: 211-234.

Bozdoğan,M. Lütfi „The Possibility of Scientific Commentary of Qur’an”, Journal of Quranic Studies and Modern Science, 2020, Volume 1, Issue 1, p. 1-8.

Çalışkan, Sami “Kuran-ı Kerim’e Göre Yıldızlar, “ Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2013, s. 32.

Demir, Abdullah “Science and The Quran as Two Sides of a Truth”, Journal of Quranic Studies and Modern Science, 2020, Volume 1, Issue 1, p. 9-17.

Ekinci, Kutbettin “Bilimsel Tefsirin Tefsir Olma Sorunu”, Bilimname, XXXVII, 2019/1, p. 169-190.

Haliloğlu, Hasan Kübra Nur Başaran, (2020), “KâinatınYaratılışı ve Yok Oluşu (Tefsirler ve Modern Bilim Işığında)”, Ağrı İslâmi İlimler Dergisi (AGİİD), Haziran 2021 (8), s.20-51.

http://www.nasa.gov/pdf/168808main_gp-b_pfar_cvr-pref-execsum.pdf

Karaoğlu, Arslan “Kuranı Anlamada Bilimler Yönelişe Toplu Bir Bakış”, Route Educational and Social Science Journal, Volume 4(6), October 2017, p. 367-39.

Mehmet Emin Şeker, “Kuran-ı Kerim İçin Bilimsel Yorumun Gerekliliği“ Kalam Araştırmaları, 12:2 (2014), SS. 315-334.

Taslaman, Caner “Kurani-Bilimsel-Teoloji, Bilimsel-Kurani-Teoloji ve Kurani-Ahenksel-Teoloji: Astronomi ve Fizik Alanındaki Örneklerle”, <http://www.canertaslaman.com>, 28.09.2022.

Temel, Ahmet Vefa “KUR’ÂN’DAKİ METEOROLOJİK KAVRAMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ”, Diyanet İlmî Dergi 57 (2021): 75-104.

Yıldırım, Suat “Kuran’ın İlmî Tefsiri Sempozyum Bildirisi”, Journal of Quranic Studies and Modern Science, Volume 2, Issue 4, p. 52-60.

Yıldırım, Zeki “ENBİYA, 30 EKSENİNDE EVRENİN OLUŞUMU”, Atatük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 39, Erzurum 2013, s. 47-76.

Yılmaz, Muhammet ““YERYÜZÜNÜN ETRAFINDAN EKSİLTİLMESİ”: RA‘D SÛRESİ 41. ÂYET ÜZERİNE BİR İNCELEME”, akarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XV, Sayı: 28 (2013/2).